

Отримано 26.10.23

Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ.26.133.040
д.ф.н., проф. Махачашвілі Р.К.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ.26.133.040 у Київському університеті
імені Бориса Грінченка
докторові філологічних наук, доценту,
завідувачу кафедри германської філології
Факультету романо-германської філології
Махачашвілі Русудан Кирилівні

Рецензія

Рецензента Цапро Галини Юріївни, кандидата філологічних наук, доцента, завідувача кафедри англійської мови та комунікації Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, про дисертацію Гольцевої Марії Ігорівни «Англомовний дипломатичний дискурс Ради Безпеки ООН: структура і прагматика», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Дипломатичний дискурс є суттєвим елементом міжнародних відносин та взаємодій між державами, аналіз та розуміння якого має надзвичайну актуальність у сучасному світі. Стосовно актуальності дослідження дипломатичного дискурсу, слід відзначити, що він стає все важливішим в умовах глибоких змін у міжнародних відносинах та сучасних геополітичних трансформацій.

Міждисциплінарний підхід до аналізу дипломатичного дискурсу відкриває нові можливості для розуміння та сприйняття цього складного явища. Використання знань про мовні структури та мовлення дозволяє розглядати дипломатичний дискурс з різних точок зору. Систематизація та поглиблення таких знань допомагають зрозуміти, які чинники впливають на ефективність дипломатичної комунікації та які наслідки можуть мати різні порушення структури дипломатичної промови та прагматики.

Особливу актуальність це дослідження має в умовах сучасних глобальних викликів, таких як військові конфлікти, військові вторгнення, пандемії та природні катаклізми. Дослідження порушень структури дипломатичної промови та специфічної прагматики за умов брехні та сварки стає актуальним завдяки тому, що ці порушення можуть мати серйозні наслідки, такі як погіршення відносин між державами, загострення конфліктів та навіть загрози міжнародній безпеці. Розуміння цих явищ та їх впливу на міжнародну арену дозволяє розробляти стратегії для збереження миру та стабільності в світі.

2. Наукова новизна результатів дисертації. Наукова новизна даної роботи досить важлива і передусім проявляється у кількох ключових аспектах. Ця робота є дослідженням, яке зосереджується на структурних і прагматичних властивостях сучасних англомовних промов, проведених в

комунікативних ситуаціях під час засідань Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй (ООН). Це означає, що дана робота розширює розуміння мовного аспекту важливих міжнародних подій та міжнародної дипломатії.

Новизною є застосування інтегративних універсологічно орієнтованих інтерпретативних процедур. Ці процедури дозволяють розглядати дипломатичний дискурс з нового кута зору, розкриваючи складні мовні та мовленнєві структури в промовах учасників Ради Безпеки. Використання теорії релевантності для аналізу структурно-прагматичної специфіки дипломатичних промов відображає інноваційний підхід, який сприяє більш глибокому розумінню та інтерпретації дипломатичних комунікаційних процесів.

Додатково, робота розкриває підґрунтя неефективності інституційного дипломатичного дискурсу, що є суттєвим вкладом у дослідження. Інституційний дипломатичний дискурс відіграє ключову роль у формуванні міжнародної політики та вирішенні глобальних проблем. Виявлення його недоліків та неефективності сприяє розвитку підходів для поліпшення міжнародної дипломатії.

Нарешті, робота досліджує використання комплексів мовних та мовленнєвих засобів для введення в оману. Це явище має велике значення у сучасних міжнародних відносинах, оскільки маніпулятивні прийоми в дипломатичному дискурсі можуть мати серйозні наслідки, включаючи загострення конфліктів та недоліки в міжнародному співробітництві.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації. Теоретичне значення виконаного дослідження виходить за рамки конкретного об'єкта (дипломатичний дискурс) і має важливий вплив на сучасні дискурсологічні студії. Перш за все, дана робота розширює наше розуміння кореляції між структурою мови та мовлення, прагматичним наповненням промов та їх релевантністю в контексті дипломатичного спілкування. Аналіз структурно-прагматичних аспектів дипломатичних промов розкриває, як мовні засоби впливають на успішність дипломатичних виступів і сприяє глибшому розумінню факторів, що впливають на комунікативну ефективність у міжнародних відносинах.

Значущим є також виявлення і обґрунтування тенденцій збільшення неефективних дипломатичних перемовин, викликаних реалізацією специфічних суб'єктивних інтенцій учасників комунікативних взаємодій. Це може бути особливо важливим для розуміння ризиків у міжнародній політиці та розвитку стратегій для підвищення ефективності дипломатичної діяльності в умовах конфліктів і напружених міжнародних відносин.

Практичне значення дослідження розкривається у можливості використання його результатів в навчанні та підготовці майбутніх фахівців. Курси, які можуть скористатися результатами дослідження, включають «Теоретична граматика» з розділами «Прагматика» і «Дискурс», а також

«Основи дискурс-аналізу». Майбутні філологи, перекладачі, журналісти та дипломати можуть використовувати ці знання для покращення своїх навичок у комунікації, розумінні дипломатичних процесів та розв'язанні міжнародних конфліктів. Дослідження також може стати корисним допоміжним матеріалом на практичних і лекційних заняттях, покликаних розвивати аналітичні та комунікативні навички майбутніх фахівців.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Вибір матеріалу та його обсяг у дослідженні має наукове обґрунтування та відповідає специфіці теми дослідження. Засідання Ради Безпеки ООН - це ключовий форум для обговорення та прийняття важливих міжнародних рішень, і дослідження їх дипломатичного дискурсу має велике теоретичне та практичне значення. Обрана база дослідження, яка включає скрипти засідань Ради Безпеки ООН за різні роки (1994, 2004, 2014, 2020, 2022), має певний об'єм і репрезентативність для аналізу. Вибір років дозволяє охопити довготривалі та актуальні міжнародні події і різницю в часі, що може впливати на мовний дискурс. Аналіз промов і реакцій включає різні аспекти, такі як виявлення омани та квазі-конфліктних взаємодій, що допомагає глибше розуміти специфіку дипломатичного спілкування на цьому рівні. Такий обсяг матеріалу дає змогу провести докладний аналіз і зробити висновки щодо структурно-прагматичних аспектів дипломатичного дискурсу в Раді Безпеки ООН. Крім того, включення закритих засідань і промов, що перекладаються, робить дослідження більш комплексним і репрезентативним. Отже, вибір матеріалу та його обсяг відповідає меті дослідження та допомагає вивчити дипломатичний дискурс у межах Ради Безпеки ООН з різних ракурсів, що робить дану роботу науково обґрунтованою і важливою для розуміння сучасних міжнародних відносин.

Використання різноманітних методів дослідження у роботі продемонстрували обґрунтованість та доцільність обраного підходу. Так, збір та аналіз скриптів засідань Ради Безпеки ООН виявилось важливою початковою стадією дослідження, враховано дані з різних років, що дозволило вивчити розвиток дипломатичного дискурсу в різні періоди. Аналіз основних тем, ключових слів і понять допоміг Гольцевої Марії зміцнити аргументи та визначити патерни в дипломатичних промовах.

Використання квалітативного аналізу, змістового аналізу та визначення структури дозволило стати суттєвим інструментом для розуміння мовних та мовленнєвих аспектів дипломатичного дискурсу. Ці методи дозволили глибоко досліджувати текстові дані та виявляти їх особливості. Контент-аналіз тем, ключових слів і понять у скриптах підтвердив результати та сприяв визначенню патернів у мовленні дипломатів. Аналіз структури та організації дипломатичного дискурсу виявив зміни у структурі виступів в різних ситуаціях, що сприяло розкриттю важливих аспектів дипломатичного

спілкування. Використання статистичних методів, включаючи мультимодальний аналіз уможливив об'єктивне підтвердження результатів дослідження. Статистична обробка даних продемонструвала виявлення залежностей та трендів у досліджуваних явищах.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка «Розвиток європейських мов та літератур в контексті міжкультурної комунікації» (реєстраційний номер 0116U006607), «Цифрова трансформаційна лінгвістика та міжкультурна комунікація у романо-германських мовах» (реєстраційний номер 0123U102796). Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №9 від 31 жовтня 2019 р.).

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Основні результати дослідження відображено у 13 публікаціях із них 12 одноосібні, зокрема: 3 статті у виданнях, включених на дату опублікування до Переліку наукових фахових видань України; 10 статей (з них 1 у співавторстві), у яких додатково висвітлено результати дисертації.

Теоретичні положення та практичні результати дослідження були представлені на науково-практичних конференціях, зокрема:

міжнародних: «III Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми романо-германської філології у контексті антропоцентричної парадигми»(Онлайн, Київ, 2020); II International Scientific and Theoretical Conference «Science of XXI century: development, main theories and achievements» (Online, Helsinki, 2022); «V Міжнародна науково-практична конференція «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти»(Онлайн, Львів, 2022); «XII Міжнародна науково-практична конференція “MODERN SCIENCE: INNOVATIONS AND PROSPECTS”» (Онлайн, Стокгольм, 2022); «II Міжнародна науково-практична конференція "Progressive Research in the Modern World"» (Онлайн, Юостон, 2022); «IV Міжнародна наукова конференція «Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації»(Онлайн, Івано-Франківськ, 2022); «XVI Міжнародної науково-практичної дистанційної конференції Modern Science: Innovations and Prospects» (Онлайн, Стокгольм, 2022); «XXII International Scientific and Practical Conference MODERN THEORIES AND IMPROVEMENT OF WORLD METHODS»(Онлайн, Хельсінки, 2023); «The violations in a diplomatic speech. X Міжнародна науково-практична конференція INTERNATIONAL SCIENTIFIC INNOVATIONS IN HUMAN LIFE» (Онлайн, Лондон, 2023); «V Міжнародна наукова конференція ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ» (Онлайн, Івано-Франківськ, 2023);

всеукраїнських: «Концептуальні проблеми розвитку філологічних наук у сучасному полікультурному просторі» (Онлайн, Київ, 2021); «VIII Всеукраїнська мультидисциплінарна конференція “Чорноморські наукові студії”» (Онлайн, Одеса, 2022);

проектах-програмах: Еразмус+ State-international-public: European values and norms determining interdisciplinary university module (STIPENDIUM).

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Дисертацію структуровано відповідно до визначеної мети та поставлених завдань, сформульованих у вступі, що містить характеристику актуальності, наукової новизни, об'єкта, предмета дослідження, теоретичного і практичного значення, методів і апробації роботи. Усіх формальних вимог у роботі дотримано.

Перший розділ «Теоретичні засади дослідження дипломатичного дискурсу», вивчає теоретичні аспекти дослідження дипломатичних взаємодій та їхніх комунікативних аспектів. У цьому розділі розглядаються основні поняття, які пов'язані з дипломатичним дискурсом, такі як дипломатичні промови, комунікаційні стратегії, емоційна взаємодія, а також дослідницькі підходи та методологія, які застосовуються для аналізу дипломатичних текстів та їхньої впливової ролі в міжнародних відносинах. Розділ також розглядає актуальні теоретичні підходи та парадигми, які становлять основу для подальших досліджень дипломатичного дискурсу і сприяють розумінню його значення в сучасному світі.

У *другому* розділі «Англомовний дипломатичний виступ у Раді Безпеки ООН у лінгвопрагматичному ракурсі» досліджуються ключові аспекти дипломатичного дискурсу, розглядаються основні теми та концептуальні структури, які лежать в основі дипломатичних промов в Раді Безпеки, аспекти спілкування та взаємодій між дипломатами під час засідань Ради Безпеки, аналізується лінгвоуніверсологічний синтез реконструйованих інтенцій, статусно-рольову та адресатно-адресантну специфіку комунікантів, валоративний, волонтактивний та моделювальний аспекти дипломатичної промови. Розділ окреслює підвиди мовленнєвого маніпулювання в дипломатичних виступах, мета-тактику введення в оману та квазі-конфліктні дискурсивні взаємодії, в яких дипломати використовують мовленнєві прийоми для досягнення своїх цілей або залучення уваги до певних питань.

У *третьому* розділі «Структурні властивості сучасних англомовних виступів дипломатичного дискурсу РБ ООН» досліджуються ключові структурні особливості та засоби мовленнєвої реалізації дипломатичних виступів в рамках Ради Безпеки ООН. Розділ розкриває структурні та логічні аспекти будови дипломатичного виступу, включаючи вступ, основну частину та заключення, аналізує, яким чином виступи організовані для досягнення

мовленневих цілей в контексті Ради Безпеки, розглядає засоби, які використовуються дипломатами для вираження текстових категорій, таких як обговорення, відстоювання позицій, пояснення та інші. У розділі досліджуються лексичні та синтаксичні особливості мовленнєвого виразу у дипломатичних контекстах, процеси трансформації структури дипломатичних виступів, ступінь важливості та актуальності прямих мовленневих актів, які використовуються під час засідань Ради Безпеки. Досліджується, наскільки вони сприяють розгляду ключових питань та досягненню консенсусу.

Отримані результати аналізу англійських дипломатичних промов Ради Безпеки ООН за роки 1994, 2004, 2014, 2020 і 2022 (всього 909 засідань) підтверджують гіпотезу і важливість проведеного дослідження. Вивчення структури та прагматики цих промов є актуальним аспектом лінгвістики, оскільки вони впливають на процес прийняття рішень, резолюцій та міжнародного втручання в рішення конфліктів, воєн, проблем голоду, міграції та інших глобальних питань.

Дослідження спрямоване на вивчення конкурентної природи дипломатичної комунікації між представниками різних альянсів, зокрема ОДКБ і ШОС, НАТО і ЄС, та Ліги арабських держав. Результати показують, що під час цих взаємодій суб'єкти дискурсу використовують маніпуляції, намагаються поширювати неправдиву інформацію і спровокувати конфліктну міжособистісну комунікацію.

М.І. Гольцева розглядає дипломатичний дискурс як простір, в якому вихідні значення трансформуються під впливом різних прагматичних чинників. Це дозволяє розглядати дискурсивне смислотворення як ноемогенез, який детермінований глибинними ірраціональними аксіомами і міфами, що становлять основу національних ідеологій.

У дослідженні використана лінгвоуніверсологічна методологія, яка визнає інноваційну ірраціональність в процесі категоризації та номінації, принципи множинності та єдності протилежностей, закони повторення, циклічності, свободи вибору тощо. Також вказується на використання міждисциплінарного синтезу, спрямованого на встановлення відповідностей між аналізованими мовно-дискурсивними явищами та універсальними моделями системного підходу.

Дослідження розглядає ієрархічність стосунків між представниками різних альянсів та їх вплив на процеси прийняття рішень і використання права вето в Раді Безпеки ООН, обговорюються конфліктні та квазі-конфліктні ситуації, які можуть виникнути під час дипломатичної комунікації між учасниками, і різні типи прагматичних інтенцій, які вони можуть виявляти.

Дипломатичний дискурс містить різні дискурсивні жанри, такі як промови, ноти, заяви тощо. Робота спрямована на аналізі дипломатичних

промов. Ці промови використовуються для обговорення різноманітних питань, від безпеки до економіки. Найбільше уваги приділяється питанням безпеки, що становлять 100% аналізованих засідань, найменше - питанням мігрантів, що становлять 12%. Темі дипломатичних промов корелюють з концептуальними поняттями, окреслено основні концепти, які визначають структуру цих промов. Дипломатичні промови проходять через кілька етапів структурування і реалізації. Це включає етап формулювання інтенцій, вербального виразу, обміну мікро-промовами та фіналізацію взаємодій. Промова завжди має свої інтенції, які включають директивні, комісивні, експресивні, декларативні, референційні та когнітивні інтенції, відповідно до мети мовця та впливу на адресата. Специфічною формою дипломатичної взаємодії є введення опонента та присутніх в оману, надання неправдивих, перекручених, змінених фактів. Це спотворює інформацію та може мати серйозний вплив на міжнародні відносини та геополітичну ситуацію.

У дипломатичних взаємодіях можна виділити кілька аспектів:

1. Порухення протоколу тлумачиться як порушення правил міжнародної ввічливості та може бути імпліцитним сигналом ставлення до опонента.

2. Порухення етикету пов'язане із недотриманням правил зовнішнього прояву ставлення до оточуючих і може свідчити про демонстрацію зверхності.

3. Спроби зірвати засідання можуть використовуватися, щоб уникнути необхідності коментувати слова, представлені факти тощо.

4. Дискредитація опонента може проводитися за допомогою надмірно емоційної лексики, неперевіреної чи перекрученої інформації, спірних чи умовних тверджень з метою вивести його з балансу і провокувати помилки.

5. Викриття брехні або звинувачення у брехні може використовуватися для виявлення недостовірних або маніпулятивних тверджень.

Ці конфліктні дискурсивні взаємодії у Раді Безпеки ООН можуть призводити до збільшення емоційного напруження між учасниками, ускладнювати досягнення консенсусу та вирішення обговорюваних питань.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. На основі аналізу тексту дисертації Гольцевої Марії Ігорівни та вдосконаленого перевірки з використанням спеціалізованих інструментів і після експертної оцінки можна зазначити, що автор самостійно виконав дослідження та наукові публікації. У них не знайдено ніяких слідів академічного плагіату, фальсифікації, вигадкування або самоплагіату.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Основні дискусійні моменти вже обговорено під час аналізу змісту розділів дисертації. Тут наведемо лише окремі загальні міркування. Окремі положення дисертації спонукають до дискусії, а деякі аспекти потребують уточнень:

1. Матеріал дослідження представлено скриптами засідань РБ ООН за певні роки (1994, 2004, 2020, 2022). Доцільно було б надати роз'яснення,

чому саме ці роки могли бути періодом зростання конфліктів або інших важливих подій, як вони відображають ключові етапи розвитку Ради Безпеки та її ролі в міжнародних відносинах, які політичні, соціальні, економічні та геополітичні фактори вплинули на активність Ради Безпеки.

2. У дослідження говориться про вплив стилістичних засобів на сприйняття учасниками засідань певної інформації (наприклад с. 144, *Епітети можуть допомогти підвищити емоційну насиченість висловлювань, акцентувати увагу присутніх на певних аспектах, залучити їх до дискусії та подекуди спонукати до дії (наприклад, прийняття резолюції, обговорення Еболи тощо)*). Вважаємо, що для підтвердження цих стверджень потрібно було б провести емпіричні дослідження або надати посилання на результати подібних досліджень.

3. У роботі досліджуються промови, подані англійською мовою і перекладені на англійську. Проте, автори оригінальних промов та перекладачі можуть використовувати різні стилістичні прийоми, щоб виразити свої думки та емоції, що може призвести до різниці в тоні, інтонації та загальному стилі між оригіналом і перекладом. Залишається неясним, як це враховувалося під час дослідження.

4. У роботі розглядається тактика введення в оману як *мета-тактика, універсальний інструмент, застосована суб'єктами дипломатичного дискурсу в межах різних стратегій* (с. 161-170). Чи не вважаєте Ви, що доцільно б було розглядати «введення в оману» як стратегію, що визначає загальний контекст і рамки для досягнення мети – введення в оману, стратегію яка складається з певних тактик, що визначають конкретні методи досягнення цілей цієї стратегії?

5. Рецензована дисертація має незначні граматичні недоліки, пунктуаційні помилки і стилістичні недоліки.

Висловлені коментарі та зауваження не є категоричними. Позиції та переконання авторки мають право на відстоювання під час захисту дисертації.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

Здобувачка, Гольцева Марія Ігорівна, має високий рівень теоретичних знань, практичних умінь, навичок і компетентностей. Вона здатна самостійно проводити дослідження, робити висновки, доводити свою позицію, дискутувати. Неабияке значення має вміння дисертантки бачити проблемні питання й визначати перспективи дослідження. Усі представлені міркування не мають характеру зауважень, а є роздумами з приводу актуальної проблематики дисертації Гольцевої М.І..

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Зауваження, що висловлені вище, мають дискусійний характер, через що не зменшують наукову новизну, теоретичну та практичну значущість дисертації, що рецензується.

Дисертація Гольцевої Марії Ігорівни «Англомовний дипломатичний дискурс Ради Безпеки ООН: структура і прагматика» є завершеною науковою працею, у якій авторка отримала нові наукові результати.

Дисертація відповідає п.6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, а авторка роботи – Гольцева Марія Ігорівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія.

Рецензент:

кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри
англійської мови та комунікації
Факультету романо-
германської філології
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Галина ЦАПРО

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Машко І. ЗАСВІДЧУЮ

(ПЕЧАТ)
І. Трофімів, гр.ав. В.К.
І. Машинько